

УДК 911.5

НАПРЯМИ РАЦІОНАЛЬНОГО ВІДНОВЛЕННЯ СІЛЬСЬКИХ ЛАНДШАФТІВ ПОДІЛЛЯ

Григорій Денисик, Людмила Атаман, Богдан Денисик
*Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського, Вінниця, Україна*

Сучасна структура сільських ландшафтів Поділля й України зумовлена, переважно, типами місцевостей у межах яких розбудовували села, а починаючи з другої половини ХХ ст. й суспільно-економічними чинниками. Обґрунтовано напрями раціонального відновлення сільських ландшафтів Поділля, які можна буде використати у розбудові й сільських ландшафтів України. Серед них: поєднання «двох культур», часткова або повна музеєфікація сіл, використання інвестиційних проектів та реконструкція сіл приватними особами, розвиток зеленого туризму, переорієнтація господарської діяльності жителів сіл. У майбутньому, розпочаті дослідження необхідно розширювати й деталізувати, що призведе до формування раціональної мережі сільських ландшафтів України та її поступове об'єднання із західноєвропейською.

Ключові слова: Україна, Поділля, сільські ландшафти, напрями реконструкції, раціональне використання.

DIRECTIONS OF RATIONAL RESTORATION OF RURAL LANDSCAPES OF PODILLIA

Hryhorii Denysyk, Liudmyla Ataman, Bohdan Denysyk
*Mykhailo Kotsiubynsky Vinnytsia State Pedagogical University,
Vinnytsia, Ukraine*

The modern structure of rural landscapes of Podillia and Ukraine is determined, mainly, by the types of localities within which villages were developed, and starting from the second half of the 20th century, and by socio-economic factors. The directions of rational restoration of rural landscapes of Podillia, which can be used in the development of rural landscapes of Ukraine, are substantiated. Among them: the combination of «two cultures», partial or complete museumization of villages, the use of investment projects and reconstruction of villages by private individuals, the development of green tourism, the reorientation of economic activities of villagers. In the future, the initiated research must be expanded and detailed, which will lead to the formation of a rational network of rural landscapes of Ukraine and its gradual unification with Western Europe.

Keywords: Ukraine, Podillia, rural landscapes, directions of reconstruction, rational use.

Сучасні дослідження сільського селитебного процесу Поділля дають змогу зробити висновок, що зменшення кількості сільських поселень, їх людності і площ спостерігалось не лише на початку, але й до 50-х років ХХ ст. З 50-х до кінця 80-х років селитебний процес розвивався активно, а з 90-х років ХХ ст. і на початку ХХІ ст. знову спостерігається його послаблення у віддалених від обласних і районних центрів територіях та активізація у приміських зонах, особливо великих міст. У цей час (кінець ХХ – початок ХХІ ст.) спостерігається активний розвиток дачних поселень, окремі з яких поступово набувають ознак сільських. Безперечно, що війна розпочата росією 24 лютого 2022 р. проти України внесла свої суттєві корективи у формування і подальшу реконструкцію сільських ландшафтів рівнинної частини України, особливо її південних і східних регіонів.

На початку ХХІ століття майже 68 % сільських поселень Поділля приурочені до долин річок, або у тій чи іншій мірі «зачіпають» їх. Тут вони формуються як в окремих типах місцевостей, так і на основі їх комбінації. Охоплюють низку простих і складних урочищ, та ландшафтних ділянок (натуральних, натурально-антропогенних й антропогенних); поступово зростає у їх структурі роль та значення ландшафтно-технічних систем. В долинах річок спостерігається й найбільше різноманіття сільських ландшафтів, що дає можливість об'єднати їх у групу долинних. У цій групі виділяються п'ять типів сільських ландшафтів: заплавні, надзаплавно-терасові, схиліві, плакорні, вододільні, перехідні на межі двох контактуючих типів місцевості.

**Міжнародна науково-практична конференція,
присвячена 25-річчю кафедри конструктивної географії і картографії
Львівського національного університету імені Івана Франка
«КОНСТРУКТИВНА ГЕОГРАФІЯ І КАРТОГРАФІЯ: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ»
Україна, м. Львів, 1–3 травня 2025 р.**

У сучасній структурі сільських ландшафтів Поділля домінують власне антропогенні ландшафтні комплекси, ландшафтно-техногенні й інколи ландшафтно-інженерні системи, а також рідко зустрічаються натуральні ландшафтні комплекси.

Для відродження українського, зокрема й подільського, села, приведення в порядок сільського ландшафту необхідно використовувати увесь набутий найкращий досвід з врахуванням їх розбудови у майбутньому. Шляхів для цього багато. Розглянемо окремі, на наш погляд найперспективніші, з них.

Органічне поєднання традиційної і сучасної форми культур є, на наш погляд, ефективним засобом відродження й збереження подільського села, його своєрідного ландшафту та перспектив розвитку. У відродженні подільського села, відновлені та збережені його ландшафту шлях поєднання «двох культур» непростий. Він потребує детальних знань з історії, етнографії, архітектури, ландшафтознавства, екології, а також регіональних традицій і звичаїв, що притаманні кожному регіону України, зокрема й Поділлю. Більше того, навіть у межах Поділля напрям поєднання «двох культур» буде мати свої «відтінки» у кожному історико-географічному районі.

Придорожні села – села, що пролягають до доріг, особливо автомобільних, як приклад – Польща. У ландшафтній структурі таких сіл активно розвивається дорожня ландшафтно-інженерна система з відповідною інфраструктурою станціями обслуговування автомобілів, готелями, ресторанами, базарами. На незначній (0,5–1,0 км) відстані від придорожного села часто створюють оригінальні зони відпочинку на малих річках, ставках або у прилеглому лісі. Такі рекреаційні зони не лише прикрашають придорожні села та урізноманітнюють їх ландшафтну структуру, але й сприяють подальшому соціально-економічному розвитку.

Село як музей під відкритим небом. Є два шляхи реалізації цього проекту: перший на заздалегідь вибраному оригінальному у природному відношенні місці будувати українське село з усіма його національними ознаками; другий – провести реконструкцію, оригінального за ландшафтною структурою наявного села. За попередніми розрахунками собівартість другого проекту у 1,5–2,0 рази менша. На Поділлі у музей під відкритим небом поступово перетворюється село Буша Вінницької області [2, 4].

Часткова музеєфікація села. За ландшафтною структурою села неоднорідні. У кожному з них, виділяються окремі території (місцевості), які у селах часто називають «куточками». У куточках обов'язково є, або був (можна відновити) оригінальний природний або антропогенний об'єкт, що підлягає, або можна взяти під охорону. Такі об'єкти необхідно перетворювати в заповідні, виділяти їх як такі, що мають культове, історичне, виховне, естетичне тощо значення для цього села. Серед них можуть бути церкви, стародавні городища й вали, млини на річках, «стілки» з геологічними відслоненнями, різноманітні пам'ятки, просто стародавні садиби. Як наслідок у межах села поступово формується своя система заповідних урочищ, що допоможе оптимізувати сучасні, часто занедбані сільські ландшафти. Ці заповідні урочища – «куточки» можуть також бути тематичними й, наприклад, повністю відтворити історію села у різні періоди його розвитку.

Створення у селах спеціалізованих музеїв. Цей шлях оптимізації сільських селитебних ландшафтів вибрали країни Балтії. У Литві славу й красу селу Моседіс приніс створений тут музей литовського каменю. Формувати музей почав сільський лікар В. Інтас. Зараз біля лікарського дому п'ять тисяч каменів. Деякі експонати колекції сягають 25 т. Тут є вапняки, пісковики, граніти і навіть брили вулканічного походження. Між ними – квіти, привезені з Паміру, Алтаю, Узбекистану, Туркменії, Кавказу. У водоймі цвітуть кали і лілії [1].

Подібний музей можна створити в подільських селах Придністер'я та Побужжя. Тут з давніх-давен камінь відігравав і відіграє важливу роль у будівництві, створює архітектурний колорит сіл. Приїжджих часто вражають оригінальні тераси й огорожі, криниці і ворота, сходинки до будівель, столи та лави з пісковика, вапняку і граніту.

Проектів оптимізації сільських ландшафтів Поділля може бути багато. Зокрема, спостерігається відродження сіл, де активно розвивається так званий «зелений» туризм. Досвід в інших, особливо в гірських регіонах України уже є, а на Поділлі необхідно лише врахувати регіональні особливості природи, звичаї й традиції. Цей процес уже розпочався і «зелений» туризм поступово

**Міжнародна науково-практична конференція,
присвячена 25-річчю кафедри конструктивної географії і картографії
Львівського національного університету імені Івана Франка
«КОНСТРУКТИВНА ГЕОГРАФІЯ І КАРТОГРАФІЯ: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ»
Україна, м. Львів, 1–3 травня 2025 р.**

розвивається у селах Губник, Канава, Гармаки Вінницької області, Горошова, Кривче, Іване Золоте в Тернопільській області та багато інших.

Отже, відродження подільського села, поліпшення структури його ландшафту та раціональне використання сільських ландшафтів Поділля можливе в результаті оптимізації в їхніх межах небажаних мікросередкових процесів і явищ, впровадження та активного розвитку нових напрямів формування сільських ландшафтів: поєднання «двох культур», перебудови придорожніх і приміських сіл, розбудови сіл як музеїв під відкритим небом або часткова їх музеєфікація, використання можливостей вітчизняних та закордонних інвесторів та коштів приватних осіб для створення в селах «ранчо», побудови культових споруд, розвитку сільських видів туризму: аграрного, «зеленого», сільських промислів, пов'язаних з господарською діяльністю, а також будівництво нових сучасних сіл.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Денисик Г. І. Природнича географія Поділля. Вінниця : ЕкоБізнесЦентр, 2014. 184 с.
2. Денисик Г. І., Бабчинська О. І. Селитебні ландшафти Поділля. Вінниця : Теза, 2006. 256 с.
3. Кізюн А. Г. Зональний чинник у розвитку сільських селитебних ландшафтів Поділля. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Географія.* Вінниця, 2008. Вип. 17. С. 65–67.
4. Петлін В. М. Конструктивне ландшафтознавство. Львів : Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2006. 357 с.

* * *